

1.

Primele pravile cu referiri la obiectul Criminalisticii

Primele elemente de medicină legală și criminalistică se găsesc în vechile pravile românești, începând cu *Pravila Sfinților apostoli*, tipărită de **diaconul Coresi** la Brașov între anii 1560-1580, cunoscută și sub denumirea de *Pravila de la Ieud* (Maramureș), după locul unde a fost descoperit un exemplar în 1921. *Pravila de la Govora* sau *Pravila cea mică*, tipărită la 1640¹, în timpul lui Matei Basarab conține dispoziții relevante de drept penal mirenesc, alături de cele de drept bisericesc: „Astfel, în privința crimelor și delictelor împotriva persoanelor aflăm dispoziții referitoare la injurii, loviri, ucideri, adultere, rapturi, siluiri și alte delikte trupești, iar în privința crimelor și delictelor împotriva proprietății, dispoziții relative la furturi diferite și la incendii”.² La injurii avem două situații: a) „feciorul de va grăi cuvinte reale [rele, nota noastră] părinților și cu nedireptate cu moarte să moară”; b) călugărul care îl insultă pe egumen chiar cu „vorbe curmezișate” să fie izgonit din mânăstire. Lovirile săvârșite de aceleași categorii de persoane sunt sancționate drastic: a) feciorul „de va lua lemn și va lovi pe tatăl său să i se tae mâna lui”, iar b) călugărul care „va apuca un lemn și va lovi pe igumenul, să i se tae lui mâna”. Astfel de semne după care erau recunoscuți infractorii sunt

¹ **Gh. Cronț**, *Pravila de la Govora din 1640*, 1961, (Studii XV, 5), p. 121; **Emil Cernea**, **Emil Molcuț**, *Istoria statului și dreptului românesc*, Casa de editură și presă „Șansa” S.R.L., București, 1994, p. 128.

² *Pravilele românești din secolul XVII. Stenogramele scoase de pe prelegerile dezvoltătoare ale studiului pravilelor lui Matei Basarab și Vasile Lupu, ținute în anul școlar 1929-1930 de domnul Profesor Ion Peretz*, București, 1930, p. 9.

prevăzute și pentru tentativă de viol: 40 de „toiage” sau bătaie și tăierea nasului. Pentru viol, „*nu se cade a se cruța nimenea de moarte*”. Cu mutilare prin tăierea mâinilor se pedepsea și furtul de oameni sau copii și vânzarea lor. Furtul din biserici era sancționat cu 30 de „toiage” pe spate și 24 pe tălpi. Tot cu bătaie era pedepsit instigatorul, dacă era rob, în timp ce stăpânul era penalizat cu o amendă de patru ori valoarea lucrului furat. Incendiatorul era bătut și i se confisca averea.

Pentru începuturile Criminalisticii române sunt importante însă două legiuiri cu conținut asemănător: „*Carte românească de învățătură*”, tipărită de mitropolitul Varlaam al Moldovei la Iași, în anul 1643, din porunca domnitorului Vasile Lupu (1634-1653) și „*Îndreptarea legii*”, tipărită de monahul Daniil Panoneanu, în anul 1652, la Târgoviște, din inițiativa și pe cheltuiala mitropolitului Simion Ștefan și cu aprobarea domnitorului Matei Basarab (1633-1654).

„*Cartea românească de învățătură*” sau *Cazania lui Varlaam*³ „*este o capodoperă a literaturii române din prima jumătate a secolului al XVII-lea*”, „*prima de mare întindere scrisă liber în românește*”⁴; „*este fără îndoială cea mai importantă creație în limba română din câte s-au ivit de-a lungul celor 368 ani câți au trecut de la apariția ei*”⁵. În același timp, „*Cartea românească de învățătură*” „*este prima codificare legislativă cu caracter laic din istoria dreptului nostru*”⁶

³ **Varlaam Mitropolitul Moldovei**, *Cazania 1643*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1943; *Carte românească de învățătură. Ediție critică*. „Întocmită de **Colectivul pentru vechiul drept românesc** al Academiei R.P.R. condus de **Academician Andrei Rădulescu** și format din **Alexandru Costin, Vasile Grecu, Vintilă Gaftoescu, Constantin Tegăneanu, Gheorghe Vlădescu-Răcoasa, Anibal Teodorescu, Gheorghe Cronț, Radu Dimiu, Ovid Sachelarie, Gheorghe Nicolăiasa**. La o parte din lucrări au participat **Anicuța Popescu și Mircea M. Sadoveanu**”. Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1961. Această ediție consideră tipărirea *Pravilei în 1646*.

⁴ **Ion Rotaru**, *Literatura română veche*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981, pp.111-112.

⁵ **Dan Zamfirescu**, realizatorul ediției critice în 2 vol. a *Cărții românești de învățătură*, Editura Roza Vânturilor, 2011 (Vol.I, *Prefață și studiu*, Vol.II *Textul*). Această ultimă ediție consideră anul tipării *Pravilei 1643*. Divergențele cu privire la anul apariției se datoresc faptului că nu s-a găsit manuscrisul original ci doar copii.

⁶ **Emil Cernea, Emil Molcuț**, *op.cit.*, p. 131.

Pravila cuprinde 252 de *începături* care conțin titlurile capitolelor și indicații privind cuprinsul subîmpărțirilor, 11 capitole denumite *pricini* care au mai multe *zaceale* despre raporturile juridice dintre săteni sau dintre stăpânii de moșii și vecini. Urmează apoi „*Pravile împărătești*” care conțin 5 *pricini* despre sancționarea furtișagurilor și 78 „*glave*” (capitole) despre alte fapte penale.⁷

„*Îndreptarea legii*” sau *Pravila cea Mare*⁸ reproduce textul celei dintâi, adaugând și o bogată colecție de canoane bisericești.⁹ Dar, după cum se precizează chiar în titlu, „*Îndreptarea legii*” cuprinde „*judecata arhierească și împărătească de toate vinile preoțești și mirenești*”, adică dispoziții de drept canonic și de drept laic.

Pentru Istoricul Criminalisticii române sunt demne de evidențiat în mod deosebit *vinile mirenești*: *Seamnele cu carele să cunoaște vinovatul* (Glava 45), *Pentru calpuzanii, ceia ce fac bani răi, și pentru pedeapsa lor* (Glava 87); *Pentru ucidere...* (Glava 242); *Pentru pedeapsa ucigătorilor de oameni...* (Glava 243); *Pentru cela ce-ș va ucide pe tată-său sau pre mumă-sa...* (Glava 244); *Pentru ceia ce vor ucide pre neștine cu înșelăciune, ce să zice cu otravă* (Glava 245); *Seamnele furtișagului* (Glava 349); *Circumstanțe atenuante: înșelăciunea și viclenșugul* (Glavele 350-352), *mânia și sfada* (Glava 353), *nevârsta* (Glavele 354-357) *beția* (Glava 358), *nebulul și cel denafară de minte* (Glavele 359-360), *obiceiul locului* (Glava 361), *mulțimea de oameni, unde se pornesc cu toții să facă o răotate* (Glava 362), *ascultarea carea va face neștine spre domnul țării sau spre stăpânul carele-i va sluji* (Glava 363), *neputința și slăbiciunea firei* (Glava 364), *somnul* (Glava 365), *dragostea* (Glava 366), *ruda cea aleasă, boieria* (Glava 367), *iscusirea și destoinicia* (Glava 368), *surdul și mutul* (Glava 371) ș.a

⁷ Ediția din 2011 nu le include în Pravilă.

⁸ Această denumire s-a dat pentru a fi deosebită de *Pravila mică*, tipărită la Govora în anul 1640.

⁹ *Îndreptarea legii 1652*, „*Ediție întocmită de Colectivul de drept vechi românesc condus de Academician Andrei Rădulescu și format din Vasile Grecu, Gheorghe Cronț, Constantin Tegăneanu, Anibal Teodorescu, Radu Dimiu, Ovid Sachelarie, Gheorghe Nicolăiasa, Alexandru Costin, Vintilă Gaftoescu, Anicuța Popescu, Mircea M. Sadoveanu, Gh. Vlădescu-Răcoasa*”. Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962.

Vom prezenta în continuare cele mai relevante texte din „*Îndreptarea legii 1652*”¹⁰, pentru a fi la îndemâna celor interesați, insistând pe calitățile magistratului, criteriile (semnele) de identificare a vinovaților și a faptelor săvârșite de aceștia, precum și pe cauzele care diminuează răspunderea penală, păstrând nealterat parfumul limbii române din acele timpuri (sublinierile ne aparțin).

„Pentru judecătoriu/ cum i se cade să fie miloserd și să nu crează cuvintele/ nimănuî fără de întrebare.

Glava pervaia: Cade-se judecătoriuului, adecă arhiereului să fie aseamene judecătoriuului celui drept și marelui arhiereu, domnului nostru Isus Hristos: să fie tuturor miloserd, neaducătoriu aminte de rău, nemânios, nefățarnic, neluotoriu de mită, dreptu, să nu crează lesne și fără de întrebare prepunerile și pârâle și bănuialele. Că de va asculta și va creade adecă ceale ce stau împotriva celor bune, nu iaste drept; pentru că de mulți de multe ori să pedepsesc fără dreptate căce nu caută judecătoriuul vina.

Grăiaște și dumnezeescul Zlatoust: nu se cade să crezi pre nimenea fără de iscodire.

Judecătoriuului i se cade să-ș aducă aminte de ceaste/ trei lucrure:

Întâi, că e pre lege începătoriu.

A doa, că pre oameni oblăduiaște.

A treia, că în vecie nu e începătoriu, ce și el, ca un om, va să moară.”

Glava 45: „Seamnele cu carele să cunoaște vinovatul, de va fi greșit după sfatul și ajutoriuul ca-i va fi dat sfeatnicul.”

„Zac.1. Întâi semn iaste cum vinovatul au vrut face acea greșală și fără de sfatul ce i-au dat, când va fi îngrozindu-l pre cela ce l-au vătămat încă mai nainte de ce-au făcut greșala.”

„Zac.2. Al doilea semn, cum nu iaste făcută greșala cu sfatul nemănuî, ce singur vinovatul va fi făcut den voia lui, ales când va fi fost mai nainte de sfat să fie avut amândoi vrajbă, ucigătoriuul și cu cel ucis.”

¹⁰ Primele mențiuni cu privire la importanța Pravilei pentru începuturile Criminalisticii Române le-au consemnat: **Vasile Dașkevici** în *Istoricul Poliției Capitalei. Fosta Agie*, Tipografia Cultura, București, 1934, p. 69, și **Valentin Sava** în *Manual de dactiloscopie*, Imprimeria și Legătoria Penitenciarului Văcărești, București, 1943, p. 9.

„Zac.3. Al treilea semn iaste cum l-ar fi ucis și fără de sfatul nescui, când va fi fost gătind arme mai nainte de sfătuire.”

„Zac.4. Al patrulea semn iaste, când mai nainte de sfat va zice cătră cineva: eu voiu să ucig pre cutarele și nu poate fi într-alt chip.”

„Zac.5. Al cincilea semn iaste când va face greșala târziu, trecând multă vreme după ce l-au sfătuit, pentru că atunce arată, cum au făcut el greșala, iară nu pre îndemnarea sfeatni.”

Glava 87: „Pentru capulzaniei, ceia ce fac bani răi și pentru pedepsa lor.”

„Zac. 1. „Mincinoșii ceia ce fac bani răi, aceia încă fac aceia greșală ca și cum ar sudui pre împăratul și pre domnul țării.”

„Zac. 2 Bani cei răi sunt de trei feliuri: amestecătură, ce să zice, aurul cel curat ce ar fi să fie, ei-1 spurcă și-l meastecă. Argintul așijderea, unu-1 amestecă cu aramă, altu-1 fac chiar de aramă și numai ce-1 spoesc desupra cu argint. Aceasta e una. A doa, de-ar fi și curați o seamă de bani, iar ei fac mai mici, de nu ajung la cumpănă, ce păgubesc oamenii ceia ce-i iau. A treia, așijderea să chiamă mincinoși pentru căce că chipul și scriptura carea pune pre dînșii iaste mincinoasă, nu iaste făcută den sfat cu învățatură cuiva, ce pre furiș, ca un lucru rău. Drept aceia de-ar fi și curați, cu nemic mestecați, și de-ar fi și deplin la cumpănă, totu e un lucru mincinos și se chiamă mincinos și soț furtișagului.”

Glava 346: „Pentru furii carii țin drumurile fără arme.Vina 13.”

„Zac. 6. Cela ce va fura lucru puțin de la vreun om mișel, acela când va fura întâi, atunce să-1 bată; iar de va fura și a doa oară, atunce să-1 semneaze la nas de o parte; iară de va fura și a treia oară, atunce acela să moară în furci

„Zac. 7. Cela ce va fura de în casa stăpănu-său lucru măcară cât de puțin, și de i-ar fi atunce întâi a fura, acela se va certa mai cumplit, întâi să-1 semneaze la nas de o parte; iar de va fura și a doa oară, atunce să-1 spînzure; iar de va fura măcară și de întâi de în casa stăpănu-său vreun lucru mare, și atunce să-1 spînzure, să nu caute că-i e întâi.”

„Zac. 8. Carele va fura de în besearică vreun lucru ce va fi sfințit, măcar de va fi furat atunce întâi, pre acela tot să-1 spînzure; iar de nu va fi sfințit lucrul acela ce-au furat, de i-ar fi atunce întâi, tot să și-i tae nasul, cum scrie mai sus; iar de va face și al doilea rând, atunce să-1 spînzure”.

„Zac. 13. Cei ce va fi tâlhariu de drum, și de să va fi mărturisit el singur, sau de vor fi mărturisit niscare oameni buni credincioși, sau de-1 vor fi prins tâlhărint de față, pre acela să-1 spânzure într-acel loc unde va fi tâlhărit”.

„Zac. 14. Când vor fi niște soții multe de vor ținea drumul de vor tâlhări sau vor fura, atunce pre aceia pre toți să-i spânzure, să nu poată plăti cu moartea unuia pre ceialalți pre toți.”

„Zac. 17. Cei ce va fura oae, sau bou, sau cal, sau alt dobitoc de în pădure, sau de în câmp, sau de în turmă, sau de în casă, acela să se cearte cu ocna pînă la o seamă de vreme, după cum de mult va fi fost furțișagul și după cum va fi voia judecătoriaului; iară de să va afla cum acel om iaste învățat a fura de pururea și va fi făcut și alte date acest lucru, atunce așa într-acela loc ce-au furat dobitocul, acolo să-1 spânzure în furci.”

Glava 349: „Seamnele furțișagului. Vina 16.”

„Zac. 1. Furțișagul, de vreme ce iaste un lucru foarte cu nevoe a-1 arăta, drept aceia trebuie să se arate cu niște seamne oarecarile și cu niște prepusuri câteva. Semnul furțișagului iaste așa: când se va fura cuiva ceva, atunce să strige cu glas mare și să facă gîlceavă, să se cutremure toți într-acel ceas cînd vor fura, și sa arate cum i-au spart cămara, sau ușa, sau racla, sau lacătul și alte aseamene acestora, acolo unde vor zice că au fost acel lucru ce se-au furat.”

„Zac. 2. Veastea tuturor și fuga robului, ce să zice a năemitului, aceia arată furțișagul; așijderea cînd se vor găsi scări pre unde se-au suit, sau alte meșugure carele slujesc la descuiat, sau să strice loc ce va fi închisoare.”

„Zac. 12. Care slugă sau năemit va fugi de în casă într-acea zi cînd se-au făcut furțișagul, aceia dă prepus oarecum cum să fie făcut el acel furțișag; atunce ajunge și pre acela să-1 muncească, fără numai deac va fi fugit, să se fi ascuns, să nu se vază necăirea.

„Zac.14. Un om de va fi sărac și va începe a cheltui banu mulți, acela face prepus cum să fie furat, mai vîrtos cîndu-ș vor și semăna cu aceia ce se-au furat într-aceale zile.”

„Zac. 25. Cei ce va cumpăra un lucru prea efin, acela, de vreme ce va fi lucru scump, atunce face prepus cum să fie de furat; drept aceia sa aibă certare.”

Glava 350: „Aicea scriem de vina de întâi, pentru carea se îndeamnă judecătoria de mai micșorează certarea și pedepsa.”

„Zac. 1. Acum vom să spunem vinile pentru carele se îndeamnă judecătoria de mai micșorează certarea și pedepsa celui vinovat. Și întâia vină iaste înșelăciunea și viclenșugul, pentru căce că greșala ce să face cu înșelăciune și cu hiclenșug, aceaia iaste foarte mare, iară greșala ce să face fără de înșelăciune, aceaia nu se chiamă nicecum greșală; drept aeaia numai ce să ceartă așa puțin lucru, numai drept leagea.”

„Zac. 2. După chipurile celora ce vor greși, ce feliu vor fi, dă pre acelea va cunoaște judecătoria și va creade de va fi greșit cu înșelăciune, sau de nu va fi, pentru că cela ce-au greșit, de va fi vreun țaran gros și prost, sau vreun cocon mic de vîrstă, sau vreo muiare, atunce nu se va chema să fie greșit cu înșelăciune sau cu vreun hiclenșug.”

Glava 353: „Aicea scriem pentru a doa vină, carea micșorează judecătoria certarea și pedepsa celui vinovat.”

„Zac. 1. A doua vină, carea îndeamnă pre judecătoria să mai micșoreze certarea celui vinovat, iaste mânia și sfada, de vream ce și pravila dă învățatură cum greșala ce să face cu mânie, aceia să se cearte mai ușor”.

Glava 354: „Aicea scriem pentru a treia vină, de carea șovăiește cel vinovat, se se cearte mai puțin de cum i se cade după greșala ce va fi făcut.”

„Zac. 1. A treia vină, carea îndeamnă pre judecătoria să mai micșoreze certarea celui vinovat, iaste nevârsta, pentru căce că pre bătrâni și pre coconii cei ce nu-s de vîrstă, pre aceia mai puțin-i ceartă pravila; iară pentru să se înțeleagă bine firea și tocmeala pravilei, trebuie să spunem bine pre-amăruntul înălțimea și pogorârea vârstei omenești cum se cade, pentru să înțeleagem și pravila mai bie, ce să zice, care vîrstă se chiamă cocon și care tânăr în măsură de vîrstă, și carele iaste mic și carele bătrîn.”

„Zac. 2. Cocon se chiamă pînă la al șaptele an de vîrstă. Tânăr în măsură de vîrstă se chiamă parte bărbătească de la zeace ani și jumătate pînă la 14 ani; iară parte femească de la 9 ani și jumătate pînă la 12 ani.”

„Zac.3. Aceasta se socotește când răotatea tinerilor nu va trece pre vîrsta lor, pentru că de vor fi tinerii foarte răi, până mainte de 10 ani și jumătate, atunce se vor socoti mai sus de 25 de ani. Cum au fost